

2. Sídelní struktura a druh pobytu

2.1 Sídelní struktura

Osídlení současného Jihočeského kraje bylo z rozhodující části dáno historickým vývojem. Oblast jižních Čech, která se do značné míry shoduje s územím dnešního Jihočeského kraje, se od pravěku až do dob raného středověku vyvíjela díky přírodním podmínkám poměrně nezávisle. Slované začali pronikat na území dnešního Jihočeského kraje od 6. až 7. století.

Výraznější osídlování území kraje bylo spojeno s dobou prvních Přemyslovců, počátkem 14. století pak s politickým a ekonomickým vzestupem „pánů z Růže“. Dalším mezníkem se stala doba třicetileté války, kdy v důsledku soustředění válečných akcí na jihu Čech došlo k zániku řady sídel. Rozvoj průmyslové výroby na přelomu 18. a 19. století nedosáhl takové intenzity jako v jiných částech republiky a zůstalo tak zachováno zemědělské zaměření Jihočeského kraje. V novodobé historii byl pak významným mezníkem odsun Němců po druhé světové válce a budování tzv. železné opony, což vedlo k zániku řady obcí v okolí státních hranic.

V období po listopadu 1989 dochází na venkově k postupnému návratu života i do menších vesnic, nicméně hustota zalidnění je v těchto místech malá. A to i přesto, že je v současné době v některých příhraničních oblastech vysoká intenzita bytové výstavby, ale stavěné domy s byty slouží jako druhé, rekreační obydlí.

Sčítání obyvatel na území současné České republiky bylo prováděno již v minulosti, základní informace o počtu obyvatel a domů byly zveřejněny v retrospektivních lexikonech obcí, kde byly zaznamenány údaje od sčítání v roce 1850.

Tab. 2.1.1 Základní ukazatele sídelní struktury podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

Kraj, SO ORP	Počet			Hustota zalidnění (osoby/km ²)	Na 1 obec připadá			Podíl obyvatel žijících (%)	
	obyvatel	obcí			rozloha (km ²)	obyvatel	částí obcí	ve městech	v obci s rozšířenou působností
		celkem	z toho měst						
Jihočeský kraj	631 803	624	56	62,8	16,1	1 012,5	3,2	63,6	46,4
Blatná	13 177	26	3	47,3	10,7	506,8	2,5	64,6	47,7
České Budějovice	164 450	79	5	178,0	11,7	2 081,6	2,3	67,7	58,2
Český Krumlov	40 000	32	5	35,4	35,3	1 250,0	4,5	51,7	30,7
Dačice	17 979	23	2	38,1	20,5	781,7	4,1	51,5	39,1
Jindřichův Hradec	45 377	58	7	48,6	16,1	782,4	2,6	67,8	45,0
Kaplice	19 118	15	2	39,4	32,3	1 274,5	5,1	56,3	36,6
Milevsko	17 554	26	1	45,6	14,8	675,2	4,0	44,9	44,9
Písek	52 432	49	4	70,7	15,1	1 070,0	3,2	70,7	56,5
Prachatice	32 413	44	5	38,5	19,1	736,7	3,7	60,7	32,2
Soběslav	21 554	31	2	66,5	10,5	695,3	1,9	60,4	31,6
Strakonice	44 156	69	2	76,9	8,3	639,9	2,2	56,4	49,6
Tábor	78 640	79	7	78,5	12,7	995,4	3,7	71,8	42,4
Trhové Sviny	18 925	16	3	41,8	28,3	1 182,8	5,6	61,4	27,1
Třeboň	23 900	25	4	44,4	21,5	956,0	1,8	68,9	33,3
Týn nad Vltavou	13 522	14	1	51,5	18,7	965,9	4,2	56,2	56,2
Vimperk	16 966	21	1	31,7	25,5	807,9	5,2	42,3	42,3
Vodňany	11 640	17	2	64,9	10,5	684,7	2,6	72,4	58,6

Podrobné informace o obyvatelstvu byly zveřejněny ze sčítání, které se konalo v roce 1961. Údaje se zjišťovaly v 1 069 obcích, kde v té době žilo 573 713 osob. Během dalších deseti let došlo k výraznému snížení počtu obcí, obce se spojovaly ve větší celky a při SLDB 1970 se obyvatelstvo sčítalo v 742 obcích (577 543 osob). Údaje za ještě menší počet obcí byly zjišťovány při SLDB 1980, kdy se v kraji sečetlo 613 171 osob v 344 obcích. Politická změna po listopadu 1989 měla dopad na rozhodování samospráv měst a obcí a některé obce se opět osamostatnily. Při SLDB 1991 bylo v Jihočeském kraji celkem 569 obcí s 622 889 obyvateli.

Při SLDB 2001 bylo obcí ještě víc, údaje se zjišťovaly v 623 obcích s 625 267 obyvateli. Stejný počet obcí byl také o deset let později při SLDB 2011, pouze obyvatel bylo více, celkem 628 336 osob. K 1. lednu 2016 byly v rámci optimalizace vojenských újezdů provedeny územní změny, při kterých byla z území vojenského újezdu Boletice vyčleněna nová obec Polná na Šumavě a při SLDB 2021 bylo tedy sčítáno 624 obcí s 631 803 obyvateli.

Kraje byly roku 1990 jako správní jednotky státu zrušeny. K jejich obnovení došlo v roce 2000 v rámci reformy veřejné správy. Nově zřízený Budějovický kraj (od května 2001 přejmenovaný na Jihočeský kraj) se stal jedním ze čtrnácti tzv. vyšších územněsprávních celků státu a byl tvořen 7 okresy (České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor).

S účinností od 1. 1. 2003 byly zrušeny okresní úřady a jejich pravomoc a správa přešly z části na krajský úřad a z části na obce s rozšířenou působností (SO ORP) a na obce s pověřeným obecním úřadem (SO POÚ). Obce s pověřeným obecním úřadem a obce s rozšířenou působností vykonávají přenesenou působnost pro více obcí ve svých správních obvodech.

V Jihočeském kraji bylo v době SLDB 2021 sčítáno obyvatelstvo v 624 obcích. Kraj se rozkládá na 10 058 km² (druhý největší kraj v republice), ale má nejmenší hustotu zalidnění v celé České republice. Ze zjištěných dat vyplývá, že hustota obyvatelstva byla v kraji v době sčítání 62,8 obyvatel na 1 km². Největší hustotu měl okres České Budějovice, kde v době sčítání žilo 31,2 % obyvatel kraje. Je to dáno především soustředěním do správního obvodu s rozšířenou působností České Budějovice (178,0 osob/km²) a hlavně do samotného krajského města. Nejmenší hustota obyvatelstva byla zaznamenána v SO ORP Vimperk (31,7 osob/km²), což byla druhá nejmenší hodnota v ČR.

Tab. 2.1.2 Sídlní struktura podle velikostních skupin obcí k 26. 3. 2021

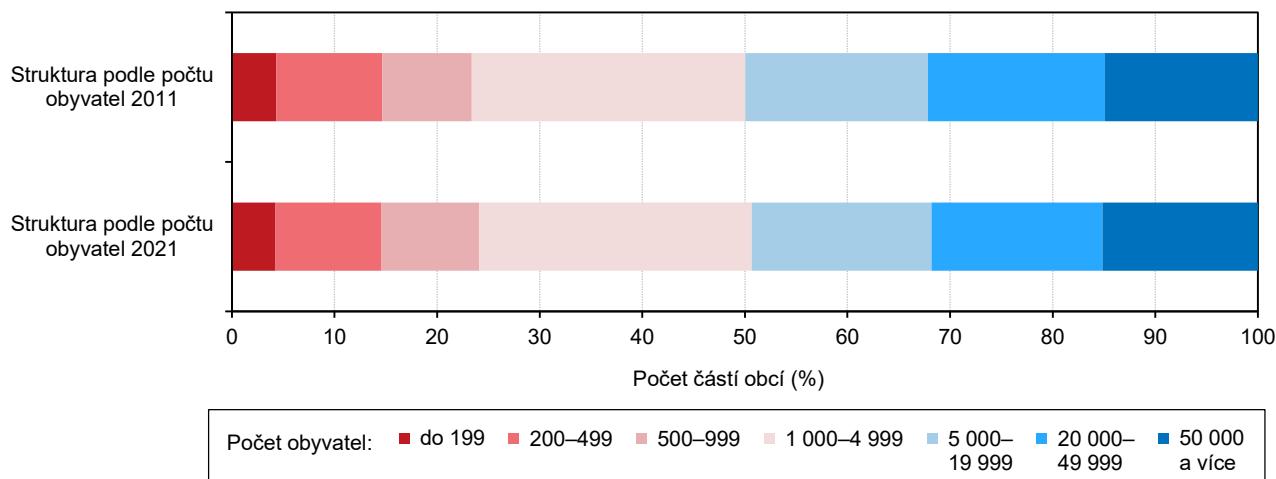
	Počet obcí	Podíl (%)	Rozloha obcí (km ²)	Podíl (%)	Počet obyvatel	Podíl (%)	Hustota zalidnění (osoby/km ²)
Jihočeský kraj	624	100,0	10 058	100,0	631 803	100,0	62,8
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	235	37,7	1 847	18,4	26 875	4,3	14,5
200–499	201	32,2	2 607	25,9	65 259	10,3	25,0
500–999	86	13,8	1 746	17,4	60 029	9,5	34,4
1 000–1 999	48	7,7	1 531	15,2	67 860	10,7	44,3
2 000–4 999	34	5,4	1 322	13,1	100 008	15,8	75,7
5 000–9 999	13	2,1	653	6,5	88 075	13,9	134,8
10 000–19 999	2	0,3	61	0,6	22 718	3,6	371,9
20 000–49 999	4	0,6	234	2,3	105 315	16,7	449,3
50 000–99 999	1	0,2	56	0,6	95 664	15,1	1 717,2

Mezi nižšími územními celky – tedy mezi správními obvody obcí s rozšířenou působností jsou poměrně velké rozdíly. Rozdělení kraje do jednotlivých administrativních celků je do určité míry nerovnoměrné. Vedle rozlehlých SO ORP Tábor (1 002 km², 79 obcí), České Budějovice (924 km², 79 obcí) a Jindřichův Hradec (934 km², 58 obcí) existují SO ORP podstatně menší – Vodňany (179 km², 17 obcí), Týn nad Vltavou (262 km², 14 obcí) či Soběslav (324 km², 31 obcí).

V Jihočeském kraji bylo k 31. 12. 2021 celkem 624 obcí, z toho 56 obcí se statutem města a 23 obcí se statutem městyse. Celkový počet obcí a měst v Jihočeském kraji je čtvrtý nejvyšší mezi kraji v ČR.

Jihočeské obce se dělily celkem na 1 989 částí. Rozkládaly se na 10 058 km² plochy kraje, která byla složena z 1 626 katastrů. Průměrná výměra na jednu obec v regionu tak činila 16,1 km² a průměrně ji tvořilo 3,2 částí obce.

Graf 2.1.1 Velikostní struktura obcí

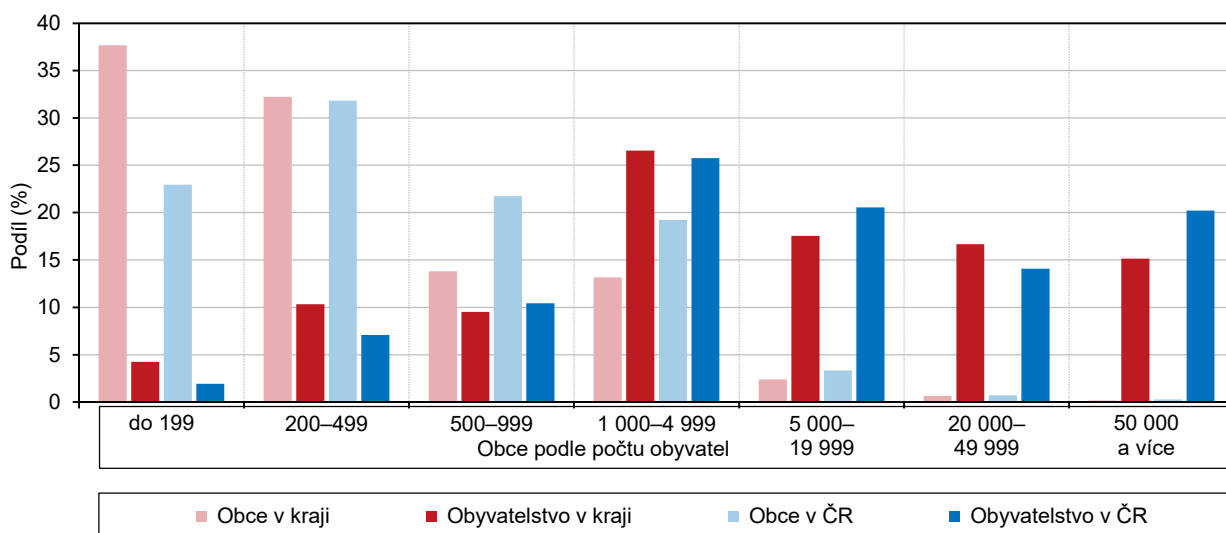

Částí obce se rozumí evidenční jednotka vytvářená budovami s čísly popisnými a čísly evidenčními, přidělenými v jedné číselné řadě, která leží v jednom souvislém území a je vedena s ohledem na vnitřní dělení obcí na městské obvody nebo městské části.

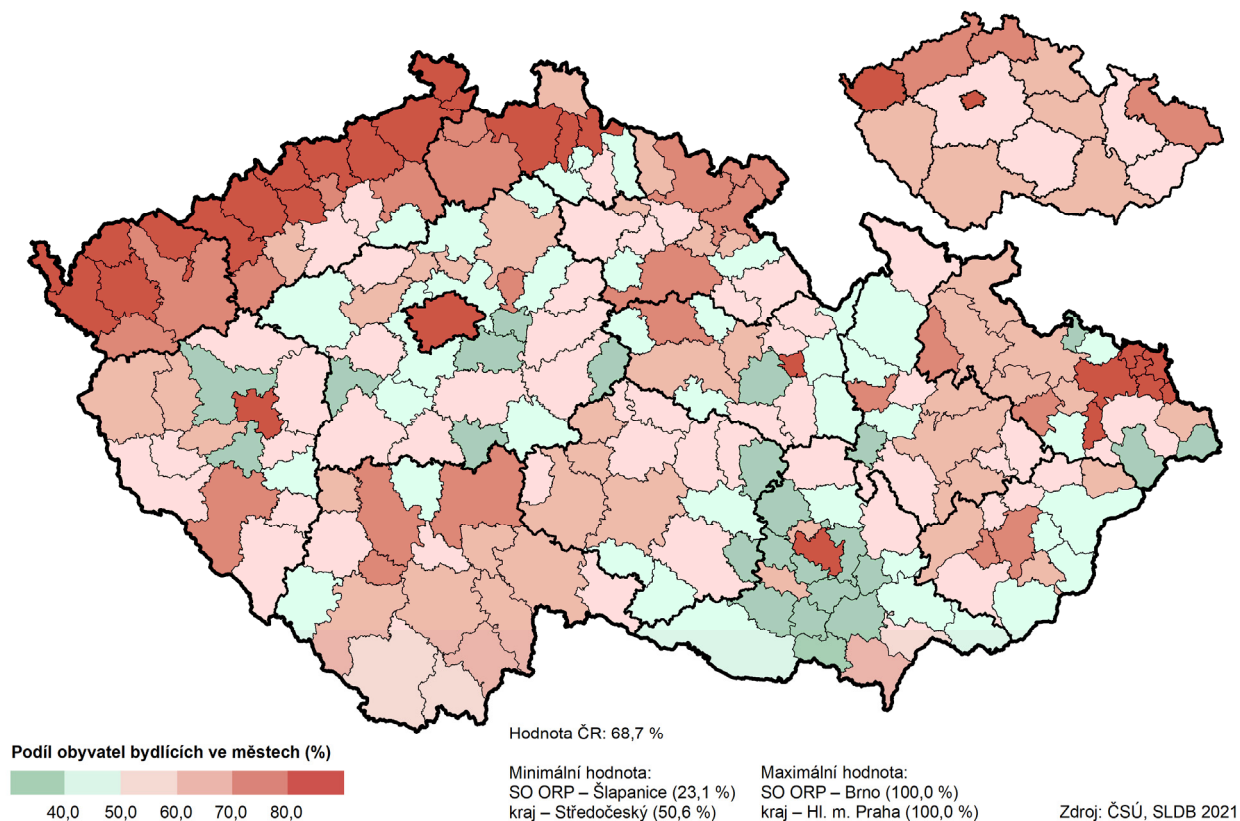
V Jihočeském kraji je výrazný podíl velmi malých obcí. V době Sčítání 2021 mělo z celkového počtu 624 obcí 235 obcí méně než 200 obvykle bydlících obyvatel. Bydlelo v nich však jen 4,3 % obyvatel kraje. Také malých obcí s počtem obyvatel od 200 do 499 je v kraji hodně – celkem 201 obcí. V těchto obcích bydlelo přibližně 10 % obyvatel. Celkem 15,1 % osob uvedlo jako místo svého obvyklého pobytu krajské město České Budějovice a dalších 10 % obyvatel bydlelo v Táboře nebo v Písku.

Podrobnější hodnocení sídelní struktury umožňuje srovnání podle částí jednotlivých obcí. Ty, především ve venkovském osídlení, většinou odpovídají historicky vzniklým územním celkům. Počet částí obcí v kraji je druhý nejvyšší v rámci celé republiky.

Graf 2.1.2 Sídelní struktura obcí Jihočeského kraje a České republiky (bez hl. m. Prahy)

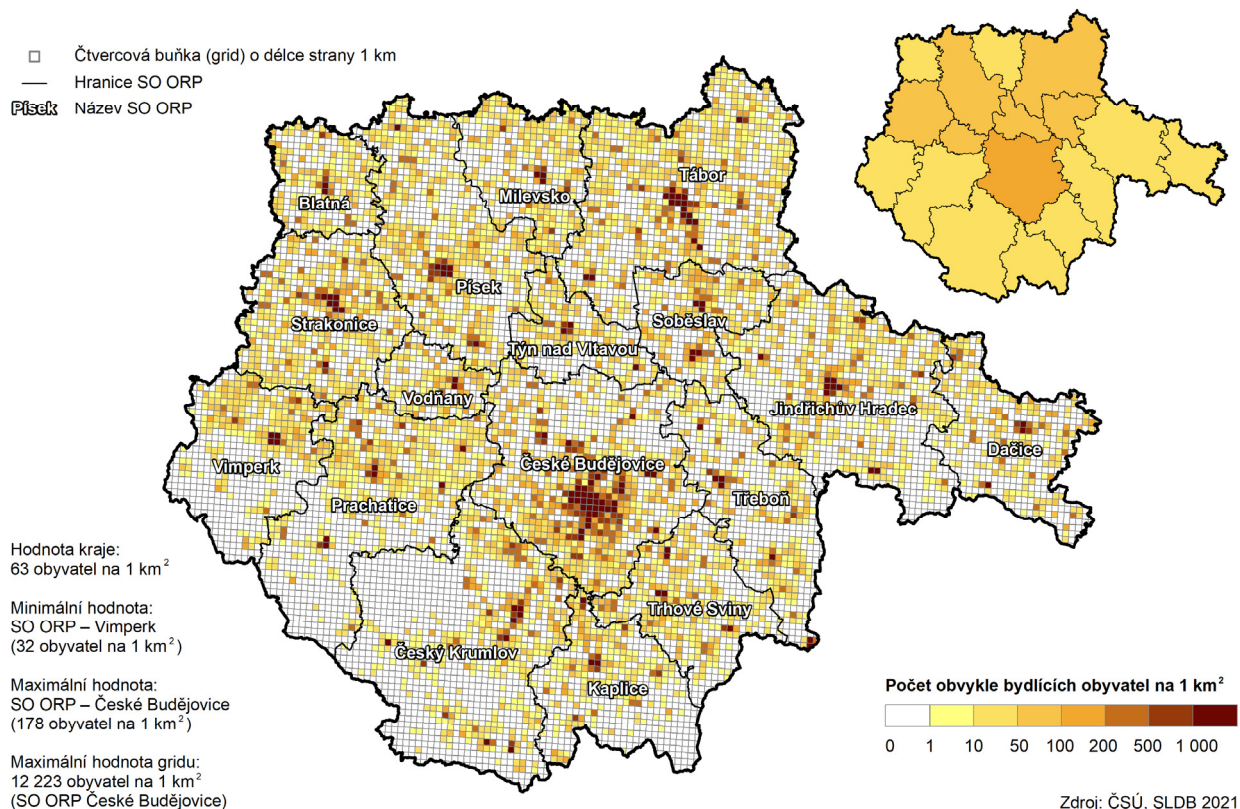

Ktg 2.1 Městské obyvatelstvo ve správních obvodech ORP a krajích

Proti SLDB 2011 se počet měst zvýšil o tři, podíl městského obyvatelstva byl však nepatrně nižší. Téměř ve všech větších městech se počet obyvatel mezi sčítáními lehce snížil. V době SLDB 2021 žilo v 56 městech 401 665 obyvatel, tedy 63,6 % obyvatel kraje.

Ktg 2.2 Rozmístění obyvatel a hustota zalidnění v Jihočeském kraji

Hlavní příčinou snižování počtu městského obyvatelstva byl proces suburbanizace, kdy v posledních letech obyvatelé měnili své bydliště a z měst se stěhovali do jejich okolí v závislosti na možnostech bytové výstavby v příhodných lokalitách v blízkosti větších sídel s rozvinutou infrastrukturou nebo do atraktivních lokalit, které splňovaly hlavní požadavky pro „zdravé venkovské“ bydlení v dosahu města. V rámci kraje byly největší podíly městského obyvatelstva zjištěny ve správních obvodech s rozšířenou působností Vodňany, Tábor a Písek, naopak nejmenší v SO ORP Vimperk a Milevsko.

Pro Jihočeský kraj je specifické nerovnoměrné rozmístění obyvatel. Výraznější osídlení je ve větších městech a jejich bližším okolí. Nejvyšší hustota zalidnění je ve městě České Budějovice a v jeho okolí, naopak příhraniční oblasti, zejména oblast Šumavy, je obydlena minimálně. Důvodem jsou poměrně velké dojížďkové vzdálenosti do větších center, horší infrastruktura a slabší možnosti uplatnění se na pracovním trhu.

2.2 Druh pobytu

Ve sčítacích formulářích se již podruhé vyplňoval údaj o místě obvyklého pobytu dané osoby a všechny údaje ze SLDB 2021 jsou vztaženy právě k tomuto místu. V minulých sčítáních včetně SLDB 2001 byly všechny údaje sčítané osoby určené tzv. trvalým pobytem, případně podle místa dlouhodobého pobytu. Od SLDB 2011 se zjišťuje obvyklý pobyt, protože lépe určuje, kde daná osoba skutečně žila. Pojem trvalý pobyt byl nahrazen termínem – registrovaný pobyt.

Tab. 2.2.1 Obyvatelstvo podle druhu pobytu a velikostních skupin obcí

	Osoby s obvyklým pobytem celkem	v tom s pobytem (%)		Osoby s registrovaným pobytem celkem	Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a registrovaným pobytem	
		obvyklým i registrovaným	jen obvyklým		celkem	%
Jihočeský kraj	631 803	618 387	13 416	635 741	-3 938	-0,6
v tom obce s počtem obyvatel:						
do 199	26 875	24 521	2 354	27 409	-534	-1,9
200–499	65 259	60 129	5 130	66 184	-925	-1,4
500–999	60 029	55 526	4 503	60 736	-707	-1,2
1 000–1 999	67 860	62 907	4 953	68 396	-536	-0,8
2 000–4 999	100 008	93 483	6 525	101 013	-1 005	-1,0
5 000–9 999	88 075	82 478	5 597	89 325	-1 250	-1,4
10 000–19 999	22 718	21 148	1 570	23 116	-398	-1,7
20 000–49 999	105 315	98 376	6 939	106 398	-1 083	-1,0
50 000–99 999	95 664	86 377	9 287	93 164	2 500	2,7

Místo obvyklého pobytu bylo definováno jako místo, kde osoba obvykle tráví období svého každodenního odpočinku bez ohledu na dočasnou nepřítomnost z důvodu rekreace, návštěv, pracovních cest, pobytu ve zdravotnickém zařízení apod. a kde je členem konkrétní domácnosti. Pro zahrnutí osoby bylo rozhodující kritérium 12 měsíců pobytu na území ČR, příp. úmysl dlouhodobého pobytu.

K rozhodnému okamžiku sčítání (26. březen 2021) v Jihočeském kraji obvykle bydlelo 631 803 obyvatel. Obvyklý i registrovaný pobyt uvedlo celkem 618 387 osob. Pouze s obvyklým pobytem bylo sečteno necelých 13,5 tisíc obyvatel a naopak osob s registrovaným pobytem bylo 635 741 (někteří uvedli obvyklý pobyt mimo kraj).

